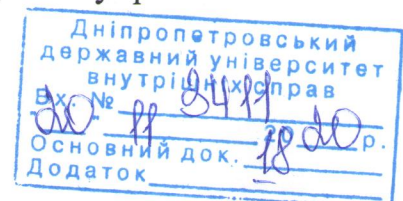

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Вознюка Андрія Андрійовича на дисертацію
Олійник Олени Сергіївни
«ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук
зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Проблематика принципів кримінального права належить до фундаментальних досліджень в науці кримінального права. Останнім часом ці основоположні засади кримінального права набувають особливого значення у забезпеченні кримінально-правової охорони суспільних відносин від суспільно небезпечних посягань, передбачених в КК України. У якості підтвердження цього варто пригадати окремі рішення Конституційного Суду України про визнання неконституційними заборонних кримінально-правових норм про незаконне збагачення (рішення КСУ від 26 лютого 2019 року) та декларування недостовірної інформації (рішення КСУ від 27 жовтня 2020 року). У цих документах в якості аргументів неконституційності судді звертали увагу на недотримання принципів справедливості, пропорційності, юридичної визначеності та передбачуваності закону як елементів принципу верховенства права. За останнє десятиріччя судді у своїх рішеннях стали частіше апелювати до принципів кримінального права, зокрема викладених у рішеннях ЄСПЛ.

Навіть в проєкті Загальної частини нового Кримінального кодексу 2020 р. принципам кримінального права відведено цілий розділ.

Наукові дослідження проблемних питань щодо принципів кримінального права здійснювали у своїх працях низка українських учених-правників – Ю.В. Баулін, П.С. Берзін, А.А. Вознюк, В.О. Гацелюк, І.М. Гнатів, В.К. Гришук, Н.О. Гуторова, С.Ф. Денисов, О.М. Джужа, О.І. Донченко, О.О. Дудоров, З.А. Загіней, В.В. Івченко, О.О. Кваша, Ю.Ю. Коломієць, М.І. Колос, М.Й. Коржанський, В.В. Кузнецов, О.М. Литвинов, І.С. Михалко, В.О. Навроцький, Є.С. Назимко, В.В. Налуцишин, Н.А. Орловська, М.І. Панов, Є.О. Письменський, Ю.С. Резнік, А.В. Савченко, О.Є. Скакун, В.В. Сташис, А.Х. Степанюк, Н.А. Сторчак, В.Я. Тацій, Л.Ю. Тимофєєва, В.О. Туляков, О.В. Ус, О.С. Фещенко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.І. Шаkun, а також радянських і зарубіжних науковців – А.В. Арендаренко, Г.А. Борисов, Г.Б. Віттенберг, Г.І. Горелова, Г. Гурвіт, П.В. Жестеров, К. Кауфманн, С.Г. Келіна, І.Д. Козочкін, Н.Є. Крилова, Г.А. Крігер, В.М. Кудрявцев, Н. Луманн, О.О. Малиновський, В.В. Мальцев, Н.О. Лопашенко, О.В. Смірнов, В.М. Степашин, В.Т. Томін, В.Д. Філімонов, Д.Ю. Фісенко, Г. Фрістер, В.М. Яшин та ін.

Попри численні дослідження принципів кримінального права, залишається значна кількість концептуальних проблем, які потребують розв'язання з метою підвищення якості кримінального законодавства шляхом удосконалення конструкцій кримінально-правових норм, а також підвищення ефективності застосування кримінального законодавства в протидії кримінальним правопорушенням. Значну роль у вирішенні цих проблем можуть відіграти принципи кримінального права.

Тому безумовно актуальним є дослідження принципів кримінального права, які належать до фундаментальних сучасних соціально-правових проблем, значення яких для кримінально-правової політики України та інших держав у протидії злочинності постійно зростає.

Достовірність та обґрунтованість переважної більшості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується різноманітністю опрацьованої джерельної бази, веденням коректної полеміки, використанням вдало підібраних методів пізнання, логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору виконати поставлені завдання.

При написанні роботи здобувачка опрацювала достатній масив джерел, причому не лише з кримінального права, але й кримінології, теорії та історії держави й права, конституційного права, філософії тощо.

Структура дисертації ґрунтується на комплексному підході щодо дослідження принципів кримінального права. Олена Сергіївна розпочала дослідження з методологічних, понятійно-категоріальних та історико-правових засад принципів кримінального права. Після цього розкрила систему принципів кримінального права, розподіливши їх на загальні, галузеві, міжгалузеві, інституційні, міжінституційні. У подальшому звернулася до принципів кримінального права в законодавстві зарубіжних країн та нормах міжнародного права. Не залишено поза увагою питання особливостей врахування принципів кримінального права у змісті різних елементів механізму кримінально-правового регулювання та їх функціонування. На завершення в межах останнього розділу дослідниця розкрила вплив принципів кримінального права на подолання колізій та прогалин в кримінальному законодавстві України, а також на рішення Конституційного Суду України.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертантом використано емпіричні матеріали, а також правові та наукові джерела.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати анкетування працівників правоохоронних органів (працівників органів прокуратури, поліції та Державного бюро розслідувань), результатами вибіркового вивчення 1200 (тисяча двохсот) матеріалів судової практики (вироків, ухвал і постанов), статистичні та аналітичні дані, а також, що

особливо імponує, результати вибіркового вивчення 217 рішень ЄСПЛ у контексті особливостей визначення принципів кримінального права. Водночас варто відмітити, що здобувачка майже наскрізно у переважній більшості підрозділів роботи згадує про практику українських суддів та ЄСПЛ в якості певних аргументів.

Нормативно-правову та інформаційну основу дослідження становлять: Конституція України, КК України, Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КК) України, інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, закони і кодекси зарубіжних держав, постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ППВСУ), рішення КСУ та ЄСПЛ, інших судів України.

Доктринальну основу дисертації складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі філософії, філології, наукознавства, логіки, загальної теорії держави та права, конституційного, міжнародного й кримінального права, кримінології, кримінального процесу.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується правильним вибором методологічної бази дослідження, зокрема автором використано загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання правових явищ: діалектичний – дозволив розглянути кримінально-правові принципи у розвитку та з урахуванням базових законів діалектики – переходу кількісних показників у якісні; заперечення заперечення; єдності і боротьби протилежностей тощо (в усіх розділах і підрозділах дисертації); історичний – передбачав розробку принципів кримінального права в їх історичному розвитку та хронологічній послідовності, що забезпечило розуміння їх генезису (підрозділ 1.4 дисертації); порівняльно-правовий – допоміг у визначенні змісту та сутності законодавчих і теоретичних положень про кримінально-правові принципи в законодавстві іноземних держав, а також у міжнародно-правових документах (зокрема, конвенціях), рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) тощо; догматичний – забезпечив, за допомогою законів логіки та синтаксису, наукове коментування положень про принципи кримінального права та практику їх застосування,

служував визначенню термінів, розкриттю понять та юридичних конструкцій, з'ясуванню дійсного змісту тих чи інших норм шляхом їх тлумачення (розділ 1, підрозділи 1.2, 1.3; розділ 2, підрозділи 2.1-2.6; розділ 3, підрозділ 3.1; розділ 4, підрозділ 4.1); системний – дозволив продемонструвати внутрішню побудову норм, з яких випливають кримінально-правові принципи, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість як з її елементами, так і з іншими кримінально-правовими поняттями і категоріями, посприяв виявленню суперечностей і неузгоджених моментів кримінального законодавства, формулюванню висновків і пропозицій щодо його змін і доповнень (підрозділи 1.2–1.4, розділів 2–5); соціологічний – використаний у процесі анкетування практичних працівників правоохоронних органів з проблемних питань про принципи кримінального права задля підтвердження чи спростування положень, що виносяться на захист (вступ, підрозділ 1.1, розділ 2, додатки до дисертації); статистичний – слугував для акумулювання та аналізу статистичної інформації про принципи кримінального права, що була отримана внаслідок вивчення матеріалів вітчизняної та зарубіжної правозастосовної практики (вступ, підрозділ 1.1, розділу 2 та додатки до дисертації); юридичної герменевтики – полягав у неупередженій інтерпретації текстів відповідних кримінально-правових положень, сприяв розумінню їх змісту, обсягу, стилю, мови й техніки, історичних особливостей, іноземної специфіки тощо (підрозділи 1.2–1.5, розділи 2–5); синергетичний – дозволив розширити та збагатити поняття та категорії кримінально-правових принципів, здійснити впорядкування хаотичних явищ, що з ними пов'язані, виявити можливості переростання випадковості в реальність і визначити набуття нею закономірності (підрозділи 1.1, 1.3, розділи 2–4); моделювання – дозволив вивчити принципи кримінального права та інші досліджувані об'єкти та явища за допомогою їх заміників – моделей (висновки до підрозділів і загальних висновках).

Наукова новизна рецензованого дисертаційного дослідження вбачається у розвитку вчення про принципи кримінального права, розробленні їх комплексної кримінально-правової характеристики.

Заслужують на увагу положення що стосуються особливостей формування принципів кримінального права, звернення до зарубіжного кримінального законодавства, модельного кримінального законодавства (Модельного (Приблизного) КК США 1962 р., Модельного КК СНД 1996 р., Модельного КК ЄС 2000 р.).

Вагомими є позиції що стосуються реформування кримінального законодавства. Оленою Сергіївною звернено увагу, що у пропонованій редакції розділу 1.2 «Принципи кримінального закону» проекту Загальної частини КК України 2020 р. хоча і наявна тенденція щодо визначення та закріплення на законодавчому рівні принципів кримінального закону, проте ряд розроблених положень має дискусійний і ситуативний характер, що може у майбутньому негативно вплинути на систему та характер кримінально-правових принципів. Здобувачка сформулювала в авторському розумінні пропозиції щодо всебічної законодавчої регламентації принципів кримінального закону, на підставі чого у Загальній частині КК України запропоновано модель Розділу I¹ «Принципи закону про кримінальну відповідальність», куди обґрунтовано помістити відповідні положення в межах статей 2¹ – 2⁸.

Справляє позитивне враження й пропозиція автора щодо удосконалення доктринального змісту понять «колізія», «прогалина», «аналогія» та способів їх подолання за допомогою принципів кримінального права, а також щодо удосконалення поняття, змісту, сутності, ознак та інших рис юридичних фактів, що дозволяє сформулювати думку про їх місце та роль в механізмі кримінально-правового регулювання, а отже – оцінити їх вплив на формування принципів кримінального права.

Для вдосконалення кримінального законодавства має значення і обґрунтування логіки закріплення принципів у кримінальному праві та законодавстві зарубіжних країн, а також описання можливих варіантів та формату позначення таких принципів у конкретних нормах закону про кримінальну відповідальність.

Слушним є й сприйняття позиції, про те, що оптимальним варіантом необхідно вважати виділення такої системи принципів кримінального права: загальноправові; галузеві (спеціальні); міжгалузеві; інституційні; міжінституційні.

Важливе значення мають положення щодо удосконалення розуміння обумовленості визначення та закріплення кримінально-правових принципів нормами Конституції України та КК України.

Цікавим є й розуміння того, що становлення та розвиток системи кримінально-правових принципів у будь-якій правовій системі визначається географічним положенням відповідної держави, менталітетом населення, звичаями, традиціями, здатністю до сприйняття іноземного досвіду, при цьому у державах різних правових сімей можуть існувати спільні підходи щодо застосування принципів кримінального права та правових норм, які на них побудовані.

Заслужують на увагу й інші положення наукової новизни, які більш детально розкриті у дисертації та публікаціях автора.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження відображенні у 45 наукових працях, серед них: 1 – індивідуальна монографія; 16 – статті у наукових фахових виданнях України; 5 – статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 23 – тези доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Сформульовані у дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані дисертантом на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних, статистичних та емпіричних джерел.

Автореферат Олійник Олени Сергіївни за своїм змістом відповідає дисертації та відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі.

Практичне значення одержаних результатів у правотворчості, правозастосовній діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній роботі достатньою мірою висвітлене в дисертації і підтверджується актами впровадження.

Головним чином практичне значення здобутих результатів полягає у можливості їхнього використання для вдосконалення КК України, адже автор пропонує доповнити Загальну частину КК України Розділом I¹ «Принципи закону про кримінальну відповідальність». Зазначені положення можуть бути враховані і під час підготовки проєкту нового КК України. Варто наголосити й на тому, що здобуті результати можуть бути враховані і судовими та правоохоронними органами під час застосування кримінального законодавства.

Разом з тим, ознайомлення з дисертаційним дослідженням Олійник Олени Сергіївни дозволяє виокремити окремі дискусійні моменти і висловити певні зауваження та побажання.

1. З огляду на відсутність єдиної стандартизованої методики підготовки дисертаційних досліджень у галузі права вчені застосовують різні стилі викладу матеріалу відходячи в певних випадках від усталених, однак формально не визначених правил. А тому за таких обставин можна висловити певні міркування теоретико-методологічного характеру.

Насамперед дискусійних моментів не позбавлені окремі положення наукової новизни. Наскільки коректним в першому положенні наукової новизни зазначати про те, що «принципи кримінального права впливають на формування похідних від них принципів, що є підґрунтям для інших кримінально-правових інститутів...». Олені Сергіївни також варто було б більш детально пояснити у чому полягають зазначені похідні принципи, оскільки в роботі зазначається про похідні принципи переважно в контексті доктрини японського кримінального права, в якій наголошено на існуванні принципів, «похідних» від принципу законності (підрозділ 3.1).

Імпонує звернення Олени Сергіївни до модельного кримінального законодавства при формулюванні кримінально-правових принципів

(Модельного (Приблизного) КК США 1962 р., Модельного КК СНД 1996 р., Модельного КК ЄС 2000 р.), зокрема визначення ступеня впливу модельного кримінального законодавства при формулюванні кримінально-правових принципів у державах різних правових сімей та політико-правових утворень. Водночас варто було б більше уваги звернути на ті положення модельного кримінального законодавства, які можливо було б запозичити нам в умовах реформування кримінального законодавства.

Серед положень рубрики вперше автором обґрунтовано логіку закріплення принципів у кримінальному праві та законодавстві зарубіжних країн, а також описано можливі варіанти та формат позначення таких принципів у конкретних нормах закону про кримінальну відповідальність. Водночас варто було б у цьому положенні висловити думку про те, який варіант чи формат є найбільш оптимальним для КК України.

Не варто було б відносити до наукової новизни положення, що стосуються методологічного інструментарію дослідження принципів кримінального права, а також положення, що стосуються стану дослідження (зокрема твердження про те, що набули подальшого розвитку аргументи про відсутність у вітчизняній теорії кримінального права всеохоплюючого наукового дослідження проблем його принципів...). Методологія – це інструменти здобувача для пошуку нових результатів, це знаряддя його наукової праці. Розкрити та обґрунтувати методологію – це вимога до дисертації так само, як і з'ясувати стан дослідження. Для них навіть відводяться визначені місця в структурі дисертації. Водночас розміщення цих позицій серед положень новизни є не дуже коректним.

Заслуговує на увагу звернення в дисертації до розділу 1.2 «Принципи кримінального закону» проекту КК України 2020 р. на підставі чого дослідниця робить правильний висновок про те, що ряд розроблених положень має дискусійний і ситуативний характер, що може у майбутньому негативно вплинути на систему та характер кримінально-правових принципів. Не заперечуючи це твердження, все ж варто відмітити, що доцільно було б не

просто обмежитися вказівкою на дискусійний та ситуативний характер, але й конкретно вказати, які саме положення цього розділу проєкту КК України 2020 р. є дискусійними та такими, що мають ситуативний характер. У підрозділі 1.3. дисертації цьому питанню необхідно було б приділити значно більше уваги. Ще кращим варіантом було б розглянути ці принципи більш детально і в інших розділах дисертації.

У підрозділі 2.1. «Наукові підходи щодо систематизації принципів кримінального права» Олена Сергіївна слушно звертається до поглядів вчених, які по-різному систематизують принципи кримінального права. Останніми здобувачка наводить рівні принципів, запропоновані П. С. Берзіним, а також аргументи чому обирають для подальшого дослідження саме вони. Із зазначеними аргументами слід погодитися, однак варто було б вказати на позитивні та негативні сторони інших підходів до систематизації принципів кримінального права.

В роботі є цікаві і водночас важливі для удосконалення кримінального законодавства моменти, однак вони не знайшли своє відображення серед положень наукової новизни. Наприклад, у підрозділі 2.2. зазначено, що «Принцип справедливості закріплений в ст. 65 КК України, зокрема п. 3 ч. 1 цієї статті зазначає, що: «Суд призначає покарання..., враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання». Уявляється, що недоліком цієї статті є відсутність в ній положення, яке б зобов'язувало б суд при призначенні покарання враховувати також вплив призначеного покарання на умови життя його сім'ї, як це, наприклад, зробив російський законодавець. Таке положення, на наш погляд, посприяло б більш ефективному встановленню (відновленню) соціальної справедливості». Автору варто було б запропонувати відповідні пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства.

У підрозділі 2.4. здійснено розробку проблем міжгалузевих принципів кримінального права, зокрема, принципів: здійснення правосуддя лише судом, обов'язкового виконання судових рішень, доведеної вини, розумних строків.

Водночас, розкриваючи зазначені принципи, автор чомусь посилається переважно на положення кримінального процесуального законодавства, оминаючи певною мірою положення кримінального законодавства.

У висновках до розділу 5 наводяться поняття колізії та конкуренції в кримінальному праві, розкриваються способи вирішення та попередження колізій в праві, а також констатується, що положення КК України, які закріплені у ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 2, ч. 1 ст. 3 та ч. 4 ст. 3, розглядаються як передумови для вирішення питання про подолання колізій та прогалин в законі про кримінальну відповідальність, оскільки на противагу принципам, які використовуються в цивілістичних галузях вітчизняного законодавства, наука кримінального права міцно обмежена рамками існуючих в цій галузі принципів. Звичайно, такі висновки мають важливе значення для теорії кримінального права та практики застосування кримінального законодавства, однак варто було б більше уваги звернути саме на вплив принципів кримінального права на подолання колізій та прогалин в кримінальному законодавстві України, розробити певні рекомендації щодо їх подолання саме за допомогою принципів кримінального права.

2. Логічним є розміщення серед положень наукової новизни визначення поняття принципів кримінального права, як основоположних відправних ідей буття кримінального права, що виступають підґрунтям цієї галузі права відповідно до існуючого типу держави і права, реалізують її завдання, є однопорядковими із сутністю права та включають їх імперативність на доктринальному, правотворчому та правозастосовному рівнях існування кримінального права як уявлення суспільства про злочинність та караність діяння і вимог держави у цій сфері. В цілому не заперечуючи ґрунтовності визначення цього поняття, все ж варто звернути увагу на вживання в ньому конструкції «існування кримінального права як уявлення суспільства про злочинність та караність діяння». Варто зазначати, що значна частина вчених як і Олена Сергіївна пов'язують кримінальне право із злочинністю, хоча нині правильніше говорити про кримінальну протиправність, а також караність

діяння. Однак, така концепція розуміння кримінального права має серйозні вади, оскільки кримінальне право вивчає не лише кримінальні правопорушення, але й інші діяння (наприклад, діяння, що вчиняються в межах обставин, що виключають кримінальну протиправність або ж суспільно небезпечні та протиправні діяння неосудних чи осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності, позитивну посткримінальну поведінку тощо). Не обмежується кримінальне право і покаранням, так як існують й інші заходи кримінально-правового характеру на кшталт звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування, примусового лікування, примусових заходів медичного характеру, спеціальної конфіскації, обмежувальних заходів тощо.

3. У підрозділі 2.3 досліджено галузеві принципи кримінального права, зокрема принцип індивідуалізації застосування заходів кримінально-правового характеру. На думку дисертанта, цей принцип означає, що такі заходи мають застосовуватись лише з урахуванням індивідуальних, конкретно визначених ознак вчиненого суспільно небезпечного діяння, особи, яка його вчинила, та обставин, що «супроводжують» вчинення такого діяння. Погоджуюся з тим, що у законі України про кримінальну відповідальність можливість індивідуалізації застосування заходів кримінально-правового характеру чітко окреслена нормами закону. Однак у подальшому авторка розглядає зазначений принцип в контексті лише загальних та спеціальних засад призначення покарання. Водночас заходи кримінального-правового характеру, як відомо, це не лише покарання, але й, наприклад, обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство, примусові заходи медичного характеру, спеціальна конфіскація тощо. Однак в роботі чомусь на це не звернено достатньої уваги.

4. У підрозділі 2.5 автор чомусь аналізує лише два інституційних принципи кримінального права: 1) принцип співрозмірності (відповідності) призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення, обставинам його вчинення та особі, яка його вчинила; 2) принцип обов'язковості

психіатричного лікування при застосуванні примусових заходів медичного характеру. Невже в кримінальному праві лише два інститути мають свої принципи, які характерні виключно для них, тобто стосуються регулювання однорідних суспільних відносин в межах окремого інституту? Новизною цього дослідження могло б бути виділення й інших інституційних принципів кримінального права. Аналогічно до принципу обов'язковості психіатричного лікування при застосуванні примусових заходів медичного характеру можна було б виділити принцип обов'язковості, а, можливо, і необов'язковості примусового лікування осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. Інституційні принципи варто було б пошукати і в інших кримінально-правових інститутах.

5. Певні вади має і система принципів, якою здобувачка пропонує доповнити КК України. Серед зазначених принципів відсутній принцип юридичної визначеності, хоча автор аналізує його в окремих частинах роботи, зазначаючи, в одному випадку про те, що «завдяки появі зазначеного вище рішення можемо говорити і про можливу появу нового загальноправового принципу – принципу юридичної (правової) визначеності», в іншому – що «...формулювання даного принципу та його визначення відповідає вимогам, які неодноразово ставились перед національним законодавцем представниками ЄС у зв'язку із відповідними процесами щодо європейської інтеграції законодавства України. Також необхідно зазначити, що вимоги щодо відповідності кримінального закону вимогам чіткості, зрозумілості та передбачуваності часто звучать й у рішеннях Верховного Суду нашої держави».

В подальшому автор наголошує, що «нами не розглядається як окремий принцип – принцип юридичної (правової) визначеності. Вважаємо, що він виступає одним із суттєвих елементів принципу верховенства права». Безумовно, зазначений принцип є складовою принципу верховенства права, однак пропозиції щодо того, в якій формі він повинен існувати та в якій інтерпретації варто було б висловити у формі конкретних пропозицій.

Не можна погодитися з відсутністю у переліку пропонованих принципів принципу однократності чи заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності. Можливо, його назва (однократність) є не зовсім вдалою, однак вважаю, що його зміст все ж має бути закріплений у КК України. Необхідність цього, як на мене, підтверджують результати дослідження обумовленості та правової природи загальноправових і спеціальних принципів в системі кримінального права зарубіжних країн (підрозділ 3.1. дисертації), а також закріплення та реалізації принципів кримінального права у нормах міжнародного права (підрозділ 3.2. дисертації).

Водночас підтримую Олену Сергіївну в тому, що «пропоноване розробниками положення щодо можливості застосування судом України покарання та інших кримінально-правових засобів до особи, засудженої іноземним судом за те саме діяння, вважається не лише порушенням принципу однократності..., а й порушенням принципу законності й принципу соціальної справедливості» (підрозділ 1.3.).

Методологічно правильним видається підхід автора щодо розміщення принципів кримінального права саме в КК України 2001 року, а не його проєкті поки що Загальної частини 2020 р., так як нам відома практика розробки та прийняття КК 2001 р., яка тривала не один рік.

6. Важливо було б провести «ревізію» чинних кримінально-правових норм на предмет відповідності принципам кримінального права. Оскільки виникають проблемні ситуації, коли правоохоронці роками документують кримінальні правопорушення, як це мало місце з незаконним збагаченням та декларуванням недостовірної інформації, а потім рішенням Конституційного Суду України відповідні статті КК України визнають неконституційними, в тому числі через те, що зазначені норми не відповідають певним принципам права. Результати такої «ревізії» мали б вагомим значенням в контексті реформування кримінального законодавства щоб не допустити ситуацій невідповідності положень кримінального законодавства принципам цієї галузі права.

Певна частина кримінально-правових норм не відповідає окремим принципам кримінального права, на чому неодноразово наголошували вчені¹. З огляду на це, не можу повністю погодитися з позицією автора, висловленою у підрозділі 2.2., про те, що принцип справедливості, в зв'язку з тим, що він спрямований на диференціацію кримінальної відповідальності та покарання за всі кримінальні правопорушення, втілений практично у кожній статті Особливої частини КК України. У КК України існує низка статей, у яких порушено цей принцип з огляду на те, що кримінальна відповідальність та покарання за відповідні діяння належним чином не диференційовані. Я неодноразово наголошував у своїх дослідженнях проблем кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участі в них на окремих вадах диференціації кримінальної відповідальності за відповідні діяння.

По-перше, упущенням законодавця є розміщення в одній частині статті (ч. 5 ст. 143 КК України) різних за ступенем суспільної небезпеки форм співучасті (групи осіб за попередньою змовою та злочинної організації), тому що це не відповідає головним положенням диференціації кримінальної відповідальності².

По-друге, у ст. 258³ КК України відсутній диференційований підхід до вирішення питань кримінальної відповідальності учасників терористичної групи й терористичної організації. Терористична група та терористична організація є спеціальними видами злочинних об'єднань. Однак, на відміну від загальних видів злочинних об'єднань, відповідальність учасників яких чітко диференційована, кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією

---

¹ Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с.; Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ: Ваіте, 2017. 872 с.; Мовчан Р.О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2020. 1152 с.; Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ: Ліра ЛТД, 2015. 420 с.

² Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 133.

або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації передбачена в одній частині статті, зокрема в ч. 1 ст. 258³ КК України. В цьому разі не враховано різний ступінь суспільної небезпеки терористичної групи й терористичної організації, а також альтернативних діянь, що утворюють об'єктивну сторону складу вказаного злочину¹.

По-третє, з огляду на те, що всі діяння об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, розміщені в ч. 1 цієї статті, а отже, передбачають один і той самий вид і строк покарання, проте за характером і ступенем суспільної небезпечності істотно відрізняються, можна стверджувати, що кримінальна відповідальність за ці діяння не диференційована². Зазначена вада притаманна також ст. 257 та 258-3 КК України.

7. Заслуговує на схвалення той факт, що дисертант «тримає руку на пульсі» відносно нещодавніх змін до кримінального законодавства, а не оперує виключно старими прикладами застосування кримінально-правових норм. У зв'язку з цим у різних частинах роботи автор робить вагомий внесок для науки кримінального висновки. Наприклад, у підрозділі 4.3 «Вплив принципів кримінального права на виникнення, існування та припинення кримінально-правових відносин» щодо ст. 401-1 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень, а також щодо перспектив ефективної дії норм КК України, які передбачають відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу (ст. 255-1), організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255-2) та звернення за застосуванням злочинного впливу (ст. 255-3). Натомість у підрозділі 5.2 «Вплив принципів кримінального права на рішення Конституційного Суду України» аналізує рішення КСУ щодо визнання

---

¹ Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. С. 133-134.

² Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. С. 441.

неконституційною ст. 368-2 та ст. 375 КК України. Однак при цьому в обґрунтуванні своєї позиції він не достатньо наводить позиції інших вчених з приводу цих питань, а тому обмежується в окремих випадках лише власною суб'єктивною думкою.

Зроблені зауваження і побажання у переважній більшості стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачкою, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної проблематики.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, які встановлені в пунктах 9, 10 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із змінами, та які висуваються до докторських дисертацій.

Дисертація Олійник Олени Сергіївни «Принципи кримінального права» є завершеною кваліфікаційною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему, що має істотне значення для вітчизняної теорії кримінального права та правозастосовної практики, – розроблено комплексну характеристику принципів у кримінальному праві, сформоване уніфіковане теоретико-прикладне уявлення про їх поняття, ознаки, сутність, систему, взаємозумовленість, реалізацію у нормах кримінального права зарубіжних країн і нормах міжнародного права, врахування у змісті різних елементів механізму кримінально-правового регулювання, значення для застосування актів кримінального законодавства, а також побудовано на цій основі відповідні пропозиції щодо законодавчої регламентації принципів у законі про кримінальну відповідальність.

Викладене вище дає підстави для *остаточного висновку* про те, що дисертація Олійник Олени Сергіївни «Принципи кримінального права» відповідає встановленим вимогам, а її автор за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:
Завідувач наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Андрій ВОЗНЮК